

Azərbaycan xalqının üzü qədimlərdən bəri formalaşan, bir sıra bölgələrimizdə kütləvi şəkildə qeyd edilən mərasimlərdən biri Xıdır Nəbi mərasimidir. Xalqımızın düşüncəsində, mədəniyyətində, mərasimlər sistemində özünə ayrıca yer tutan Xıdır Nəbi (Xıdır İlyas, Xızır İlyas, Xıdır Əlləz - İ.S.) mərasimi qışın oğlan çağında, kiçik çillənin ilk ونغünüyündə (yəni fevralın ilk ونغünüyündə - fevralın 9-10-da) keçirilən bir mərasimdir.

Təbii ki, bu mərasim müxtəlif dini və qeyri-dini inancların müşayiətilə Azərbaycan xalqının həyat tərzini özündə əks etdirir. Xıdır Nəbi mərasimi əsasən kütləvi olaraq Naxçıvanda, Cənubi Azərbaycanda, Qərbi Azərbaycanda, eləcə də Borçalı ellərində əziz bir bayram şöləni kimi qeyd edilir.

*Xıdır gəldi hayınan,
Bir balaca dayınan.
Dayça batdı palçığa,
Çıxartdıq hay-hayınan.*

Ellərimizdə dolaşan bu şərqini çoxlarımız eşitmişik və bu, Xıdır Nəbi mərasimində oxunardı.

Tarixən ənənəvi olaraq Xıdır Nəbi mərasimi kiçik çillənin ilk ونغünüyündə qeyd edilməsi diqqəti cəlb edir. Məsələn, artıq Naxçıvanda Xıdır Nəbi bayram edilir, amma Borçalı və başqa bölgələrdə Xıdır Nəbi mərasiminin fevralın 13-15-də keçirilməsi nəzərdə tutulur. Yəni mərasimin kiçik çillənin ikinci ونغünüyündə qeyd edilməsi təəccüb doğurur. Əlbəttə, mərasimlərimizin keçirilməsinin bu şəkildə təhriq edilməsi yolverilməz və qəbul edilməzdir. Hər mərasimin, bayramın özünün ənənəvi keçirilmə tarixi mövcuddur və bəzilərinin bu tələbdən kənara çıxması müsbət hal deyil.

Etnoqraf Solmaz Məhərrəmov bizlə söhbətində qeyd etdi ki, Xıdır Nəbi (Xıdır İlyas) xalq bayramı haqqında maraqlı araşdırmalar mövcuddur və bütün araşdırmalar bu mərasimin kiçik çillənin ilk ونغünüyündə keçirildiyini təqin edir. S.Məhərrəmovanın qeyd etdiyinə görə, hər bir xalqın özünəməxsus bayramları var. "Azərbaycan mənəvi mədəniyyətinin tərkib hissəsi olan bayramlar xalqımızın həyatında mühüm yer tutur. Araşdırmalar göstərir ki, bu gün xalqımızın məişətində mövcud olan bir sıra bayramların başlanğıcı eramızdan əvvəlki minilliklərə söykənir. Bayramlar öz məzmununa görə dini və dünyəvi bayramlara bölünür. Azərbaycanda Ramazan (Orucluq) bayramı, Qurban bayramı kimi dini bayramlarla yanaşı, Xıdır İlyas (Xıdır Nəbi), Novruz kimi xalq bayramları da mövcuddur. Qədim tarixə malik olan və el arasında geniş yayılmış bayramlardan biri də Xıdır İlyas və ya Xıdır Nəbi adlandırılan mərasimdir. Bu bayram bir-birin-

bir daha təsdiq edir ki, bu boy ən qədim dastanlardan su içir, tarixən İslamın yayıldığı dövrlərin əfsanələrinin təsirindən də kənar qalmır. Xıdır İlyas bayramının təsadüf etdiyi günlər haqqında tədqiqatçılar ara-

Professor Məhərrəm Qasımlı isə hesab edir ki, Xıdır Nəbi bayramı hər il qış yarı olanda böyük çillə ilə kiçik çillə arasında keçirilir.

Professor, Azərbaycanın Xalq yazıçısı mərhum Əzizə Cəfərzadə Xıdır İlyas

münasibət də elə bu amillərdən qaynaqlanır. Hər alim bu mərasimin keçirilmə tarixini bir cür izah etməyə çalışır.

Görək Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) Folklorşünaslıq İn-

li, zəngin olması, bölgələrə görə dəyişməsi ilə bağlıdır. Xıdır Nəbi Novruza qədərki mərasimlərdəndir. Bu da Xızır peyğəmbərlə bağlı mərasimdir. Xızır insanları çilədən, zorluqdan, çətinlikdən xilas edib. Məsələn, Xi-

Məşhur "Xıdır Nəbi"nin tarixini bu qədər dəyişdirən kimlərdir..

Atəş Əhmədli: "Xıdır Nəbi mərasiminin müxtəlif zamanlarda keçirilməsi vaxtilə bayram, mərasim mədəniyyətimizə qarşı ideoloji basqılarla da əlaqəlidir"

"Xıdır Nəbi təxminən bir həftə davam edən bayramdır"

dən cüzi fərqlərlə, demək olar ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində keçirilir. Xıdır İlyas adətən təbiətin oyanması, otların cücərməsi, axar suyun təmizlənməsi və s. təbii proseslərlə müşayiət edilir. Tədqiqatlarda Xıdır Nəbi bir şəxsiyyət olaraq "suyun, külək və havanın himayəçisi" kimi təqdim olunur, Xızır peyğəmbərlə eyniləşdirilir".

Qeyd edək ki, professor Pənah Xəlilovun yazdığına görə isə "folklorumuzda Xızır qədim xeyirxah-sehrli qüvvədir. Sonralar İslam dini əfsanəsinə qarışıb Xızır İlyas kimi məşhur olub. Xızır İlyas sehri (möcüzəsi)

sında müxtəlif fikirlər var. Onlardan bəziləri bu bayramın böyük çillədən dörd və kiçik çillədən üç gün olmaqla yeddi gün davam etdiyini bildirirlər. Görkəmli folklorçu Əhliman Axundov isə həmin mərasimin kiçik çillənin onuncu günündə qeyd edildiyini göstərir".

Görkəmli folklorşünas-alim Bəhlul Abdullanın yazılarında isə qeyd edilir ki, kiçik çillənin Xıdır Nəbi adlanan birinci ونغünüyü fəslin ən sərt, çovğunlu, dondurucu çağı sayılır. "Xıdır Nəbinin şərəfinə icra olunan ayinlər Xıdırın yaşillıq, su hamısı sayılan Xızır-la əlaqəsini göstərir".

mərasiminin kiçik çillənin qurtardığı son üç gündə - təxminən fevralın 25-28-i arasında keçirildiyini göstərib. Azərbaycanın görkəmli etnoqraflarından biri Ə.Ələkbərov da Xıdır Nəbi mərasiminin kiçik çillənin birinci ونغünüyündə qeyd edildiyini göstərib. Ə.Ələkbərovun fikrincə, bu bayrama hazırlıq işləri qadınlar tərəfindən aparıldığı üçün daha çox qadın bayramı hesab etmək olar.

Gördüyümüz kimi, alimlərin özləri arasında da Xıdır Nəbi mərasiminin keçirilmə tarixi ilə bağlı ziddiyyətlər var. Əslində, bu bayrama xalq arasındakı

stitutunun mərasim folkloru şöbəsinin böyük elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Atəş Əhmədli bu ziddiyyətə necə aydınlıq gətirir? Xıdır Nəbi mərasimi kiçik çillənin ilk ونغünüyündə, yoxsa ikinci ونغünüyündə qeyd edilməlidir?

A.Əhmədli "Bakı-Xəbər"ə bildirdi ki, Xıdır Nəbi mərasimi kiçik çillənin birinci ونغünüyündən başlayaraq qeyd edilir. "Bu ərəfədə Xıdır Nəbi Naxçıvanda keçiriləcək. Xıdır Nəbi mərasiminin bölgələrdə fərqli günlərdə qeyd edilməsi heç bir problem yaratmır. Bu, mədəniyyətimizin çoxşaxə-

dır Əlləz (Xızır Nəbi) bayramı Türkiyədə 6 mayda keçirilir. 6 may hara, fevral hara? Xıdır Nəbi mərasiminin müxtəlif zamanlarda keçirilməsi vaxtilə bayram, mərasim mədəniyyətimizə qarşı olan ideoloji basqılarla da əlaqəlidir. Görün bizim mərasim mədəniyyətimizə qarşı o qədər ideoloji basqılar edilib ki, Xıdır Nəbi mərasiminin keçirilmə vaxtına təsir edib və bu bayram Türkiyədə mayda qeyd edilir. Bu çox qəribə təsir göstərir. Kiçik çillə qış fəslinin ən amansız dövrüdür. Amma ərəb ədəbiyyatında Xızır yaşillıq simoludur, mərasimin mahiyyətində bir bahar hərəkəti, istilik, xilaskarlıq var. Yəni coğrafi bölgələrə, areallara görə onun bir obrazı var".

A.Əhmədli hesab edir ki, Sovet dövründə dini və milli dəyərlərimizi əks etdirən bayram və mərasimlərimizə qarşı qadağalar olub. O bildirdi ki, son dövrlər artıq bu dəyərlər İslam dini qanunlarına uyğunlaşdırılır. "Məsələn, Naxçıvanda əsasən Xıdır Nəbini cümə axşamı keçirirlər. Artıq Naxçıvanda qeyd edilməyə başlayıb və Xıdır Nəbi təxminən bir həftə davam edən bayramdır. İndi gəlib Xıdır Nəbinin kiçik çillənin ikinci ونغünüyünə düşməsi təqvimlə bağlıdır. Məsələn, Novruz bayramı bu il martın 20-nə düşür. Amma bəzən Novruz ayın 19-na, 21-nə də düşür. Bunlar hamısı şərti məsələlərdir. Xıdır Nəbinin də hansı günə düşməsi əsas deyil, əsas odur ki, kiçik çillənin ilk ونغünüyündən keçirilməyə başlayır və bir həftə davam edir. Bundan sonra isə boz ay gəlir. Fevralın 20-də kiçik çillə bitir, amma bu o demək deyil ki, Xıdır Nəbi bayramı ayın 20-nə qədər davam edir. Ayın 20-nə qədər kiçik çillənin dövrüdür" - deyər alim vurğuladı.

İradə SARIYEVA